

Дата: 10.10.2024

Клас: 9

Українська література

Стрембицька Л.А.

Образи руських князів у творі.

Наскрізна ідея патріотизму. Поетичність образу Ярославни

Мета: розвивати навички визначення основної думки твору аналізу літературного героя, уміння висловлювати власні міркування щодо персонажів та актуальності ідеї твору в наш час; соціальну, комунікативну, творчу компетентності;

дати характеристику головних героїв твору, визначити ідею «Слова...»;

виховувати любов до рідної землі, патріотизм, почуття гідності та гордості за свій народ.

У центрі уваги героїчного епосу багатьох народів — воїн-лицар, захисник своєї землі, згодний заради неї віддати життя. Часто в цього рицаря була прекрасна пані, яка надихала його на подвиги, чия любов рятувала його в битвах. Усе це можна знайти і в «Слові...». Сьогодні ми повинні дати характеристику образів князів та Ярославни, визначити ідею твору.

— Хто в центрі уваги творів світового героїчного епосу?

— Назвіть воїна-лицаря, головного героя творів іспанського («Пісня про мого Сіда»); грузинського («Витязь в тигровій шкурі»); киргизького («Манас»); карело-фінського («Калевала») героїчного епосу.

— Хто в центрі уваги «Слова...»?

— Назвіть героїв-воїнів, яким автор приділяє найбільшу увагу. Що їх об'єднує?

1) Образи руських князів у творі.

Князь Ігор

Найбільшу увагу автор слова приділяє князю Ігорю. Для автора він справжній рицар, який вважає, що краще вмерти від меча, ніж потрапити в полон, ставить на перше місце почуття воїнської честі.

Ігор молодий, запальний та відважний. Але він необачний: нехтує попередженням — сонячним затемненням. Герой не корисний: із усієї здобичі після першої перемоги над половцями Ігор узяв для себе тільки бойові знаки ворога. Князь сповнений благородства. Наприклад, під час вирішальної битви він у розпалі бою «завертає» полки на допомогу брату Всеволоду.

Автор виявляє до Ігоря любов і симпатію, називає його соколом, сонцем. Доказом цього є те, що коли Ігор зазнав поразки, сумує вся природа, вся Русь. Виявляє автор своє співчуття до князя і розповідаючи про втечу й повернення Ігоря з полону.

Однак автор водночас засуджує егоїстичну політику цього князя, міжусобиці, що підривали міць батьківщини, її благополуччя: *«Се моє, а то моє же»*. Саме подібна позиція лежить в основі поведінки й характеру Ігоря: вона призвела його до поразки й полону, наповнила *«Київ тугою, а Чернигов напастьми»* і *«тоска розлилася по Руской землі»*. Гірка поразка Ігоря — це розплата за його егоїзм та самовпевненість.

Заслуга автора в тому, що він зобразив князя Ігоря не як ідеал, а як звичайну людину — з її мужністю, безстрашністю й життєвими вадами одночасно. Саме цим приваблює персонаж і автора, і читачів.

Князь Всеволод

Автор явно симпатизує герою, бачить у ньому сміливого воїна, здатного постояти за рідну землю. Підносячи його мужність, винахідливість,

благородство, автор у той же час засуджує Всеволода за безрозсудливість, необачність, егоїзм.

Князь Святослав

Святослав у «Слові...» змальовується як глава всієї Руської держави, мудрий державний діяч та організатор захисту Вітчизни, талановитий воєначальник, який у XII столітті зумів об'єднати Русь і розгромити половецьке військо.

Автор «Слова...» ідеалізує Святослава, змальовує його як основного виразника загальноруської єдності, як утілення ідеї необхідності спільних дій проти половців. Ця патріотична ідея найсильніше виявилась у «Золотому слові» Святослава.

Образи інших руських князів у «Слові...»

У «Слові...» автор називає імена князів Романа Волинського, Рюрика Ростиславича, Всеволода Володимиро-Суздальського, Ярослава Осмомисла Галицького та інші. Кожен із них характеризується дуже стисло, але автору «Слова...» вдається підкреслити їх індивідуальність. Він більше розповідає про позитивні риси князів, ніж про негативні, гіперболізує їхні військові подвиги, могутність і славу. (Про велику кількість воїнів та зброї князів автор повідомляє так: *«Всеволод Суздальський може Волгу веслами розкрити, а Дон шоломом випити, Ярослав Осмомисл, батько Ярославни, сильніший від угорського короля»*). У цій гіперболізації автор передає мрії про сильну владу на Русі, необхідність спільного захисту Руської землі.

Наскрізна ідея патріотизму.

Образ Руської землі у творі персоніфікований. Автор захоплюється її безмежними просторами — описує події в різних кінцях Русі, що відбуваються

одночасно: «Коні іржуть за Сулою — дзвенить слава в Києві. Труби трублять в Новгороді — стоять стяги в Путивлі...». Глибоким патріотизмом сповнені слова, що кілька разів повторюються в творі: «Руськая земле, уже за горами еси!»

Патріотичну ідею необхідності спільної боротьби проти половців автор виразив у «Золотому слові» Святослава. Дорікаючи Ігореві й Всеволоду за необдуманий вчинок, Святослав сумує з приводу їх поразки, яка завдала багато горя всій Руській землі, скаржиться на те, що князі не хочуть допомагати йому у великій справі захисту рідної землі.

Наскрізна ідея патріотизму, яка звучить у «Золотому слові», — це заклик до єдності всіх сил держави заради спільної боротьби проти ворогів.

Образ Руської землі створений автором із різних складових, об'єднаних спільним почуттям любові, вірності та відданості Батьківщині.

Історія

«Слово...» охоплює період у 200 років. Події 1185 року — поразка Ігоря — останнє попередження для князів, заклик до об'єднання

Князі

Втілення ідеї державності, у їхніх руках майбутнє Русі. Вони мужні, сміливі, справжні воїни — захисники вітчизни

Ярославна

Дружина Ігоря — втілення ідеї миру, спокою, домашнього затишку. Вона символ патріотизму й духовності

Руська земля

Народ

у «Слові...» — це мирні «ратаї», праця яких постійно порушується

Військо

Дружинники, вірні своїм князям, готові шукати собі честі, а

Природа

у «Слові...» — справжній герой. Вона порадник,

міжусобицями князів

князю — слави

передвісник,
помічник русичів

Поетичність образу Ярославни.

Образ Ярославни — узагальнений, хоча в нього є реальний прототип. Як відомо, література давньої Русі не знала відверто вигаданого героя. Прототип Ярославни — Ярославна (Єфросинія Ярославівна) — дружина Ігоря Святославича (1151–1202), князя новгород-сіверського, згодом

чернігівського, дочка галицького князя Ярослава Осмомисла.

Серед складових цього образу — образи матері-вітчизни, ліричний образ жінки, втілення подружньої вірності, моральної чистоти.

Образ Ярославни, дружини князя Ігоря, приваблює читачів своєю ніжністю й глибоким ліризмом. Вона зображується автором «Слова...» не як княгиня, а як звичайна руська жінка, яка гаряче любить свого чоловіка-воїна, свою батьківщину. Дізнавшись про те, що русичі зазнали поразки, а її чоловік потрапив у полон, Ярославна виходить на путивльський вал, плачучи, звертається до сил руської природи (вітру-вітровію, Дніпра-Славутича, світлого й трисвітлого сонця), щоб ті допомогли Ігорю. Княгиня ладна полинути зозулею на край світу, аби витерти милому «кривавії рани на дужому його тілі». Її плач за чоловіком — це плач руської жінки, яка в особистому горі не тільки вболіває за долю Ігоря, а й жаліє його хоробрих воїнів. Поразка Ігоря — горе всього руського народу. Ярославна турбується про визволення не лише свого чоловіка, а й про воїнів-русичів, які потрапили в полон. Отже, цей образ вражає нас глибокою жіночою відданістю, вірністю й благородством людської душі. Тому плач Ярославни набуває широкого громадського, патріотичного звучання.

Образ Ярославни настільки світлий, поетичний, що його часто у своїй творчості використовують митці. Недарма саме «Плач Ярославни» надихнув Маркіяна Шашкевича на переклад, а Миколу Лисенка на музичну композицію «Плач Ярославни». Переспіви «Плачу Ярославни» зробили Тарас Шевченко у ХІХ столітті й Павло Тичина у ХХ. Незабутній образ Половчихи з новели «Шаланда в морі» (роман «Вершники» Ю. Яновського) несе в собі багато рис Ярославни. Половчиха теж просить сили природи повернути її коханого, який потрапив у морську неgodу. Героїня стоїть на скелі, як «маяк негасимої сили», і просить усі вітри й море зглянутись на її горе. І природа теж їй допомагає.

Під час Великої Вітчизняної війни наших жінок називали Ярославнами, бо вони віддавали своє життя, здоров'я, аби їхнім чоловікам-ладам пощастило вижити, здолати лютого ворога. Жінку-космонавта Валентину Терешкову теж нарекли цим іменем, навіть пісні склали про Валентину-Ярославну.

Цей образ став символом вірності та кохання. Недарма до нього зверталися й звертаються у своїй творчості багато митців.

Літературний диктант.

Проводиться письмово. Відповідь пишеться під номером питання.

Перевіряється в парі при зачитуванні відповідей вчителем.

Кожна правильна — оцінюється в 1 бал.

- 1) З творами якого відомого співця порівнює свій твір невідомий автор «Слова...»? (Віщого Бояна.)
- 2) Як звали брата Ігоря, з котрим князь збирався в похід, звідки він? (Всеволод із Курська.)
- 3) Яка недобра прикмета з'явилася перед походом Ігоря? (Затемнення Сонця.)
- 4) На яку ріку повів Ігор свою дружину? (На Дон.)
- 5) Як закінчилася перша битва князевого війська з половцями? (Повною перемогою.)

6) Що робили дружинники із золотом, дорогими тканинами? (Болотисті дороги мостили.)

7) Як називається такий художній засіб, ужитий в уривку?

Чорна земля під копитами

Кістями була засіяна,

А кров'ю полита:

Тугою зійшло це по Руській землі!

(Метафора.)

8) Коли «упали стяги Ігореві»? (На третій день битви під полудень (у неділю).)

9) Що сказав Святослав, дізнавшись про поразку Ігоря? («Золоте слово» — картав нерозважливість, міжусобиці князів.)

10) Хто і де плакав рано за Ігорем? (Дружина Ярославна в Путивлі.)

11) Хто допоміг Ігореві втекти з полону? (Овлур (Влур), сама природа.)

12) Як на Русі зустріли Ігоря? (З радістю, славлячи.)

Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

Вивчити теоретичний матеріал

Записати визначення понять «пейзаж», «мотив», «тропи», «символ», «міф».